

Оксана Петрівна ПРИСТАЙКО

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів, обліку і аудиту,
Національний авіаційний університет
E-mail: ksuxa.pr@yandex.ru

ПРОБЛЕМИ ФІНАНСУВАННЯ УСТАНОВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Пристайко, О. П. Проблеми фінансування установ соціальної сфери в Україні [Текст] / Оксана Петрівна Пристайко // Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету "Економічна думка", 2015. – Том 21. – № 1. – С. 262-267. – ISSN 1993-0259.

Анотація

Вступ. У статті проаналізовано зв'язки між бюджетом та соціальною сферою, а також фінансове забезпечення останньої, що є невід'ємною частиною соціально-економічного розвитку будь-якої країни.

Майже всі аспекти соціальної діяльності суспільства та особистості проходять у просторі соціальної сфери. Соціальне життя характеризується цілісністю, відповідним рівнем облаштованості, соціальною напругою і тому подібне.

Мета роботи – теоретичне обґрунтування зв'язку між бюджетом й соціальною сферою, комплектування бюджетних видатків, розкриття нинішньої практики з планування, а також пошук рішень щодо удосконалення фінансування в галузях соціальної сфери.

Збалансований і стабільний розвиток економіки країни неможливо уявити без соціально забезпеченого населення. Об'єднання проблем, що склалися в процесі розвитку ринкових відносин, з підвищеною увагою до соціальних питань надає вагомі причини для економічного оздоровлення, стабільного, збалансованого становища людини впродовж усієї трудової діяльності, а також після її завершення. Зрештою, економічне зростання і підвищення соціального добробуту – тісно пов'язані один з одним процеси.

Результати. За результатами проведеного дослідження зроблено загальний висновок про те, що на часі гостро стоїть питання щодо розробки єдиної стратегії розвитку держави, яка повинна базуватись на стратегії соціального розвитку. Відсутність сьогодні такого документа призводить до незадовільних та незрозумілих дій органів влади як для них самих, так і для населення загалом. Це є особливо актуальним стосовно перспективи фінансування механізму соціального захисту в умовах децентралізації та процесах імплементації України з Європейським Союзом.

Ключові слова: соціальна сфера; фінансування; інвестиції; соціальні видатки система соціального захисту; оптимальний розвиток.

Oksana Petrivna PRYSTAYKO

PhD in Economics,
Associate Professor,
National Aviation University
E-mail: ksuxa.pr@yandex.ru

PROBLEMS OF FINANCING OF THE SOCIAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

Abstract

Introduction. The article analyzes the links between the budget and the social sphere, and the financial support of the latter, which is an integral part of the socio-economic development of any country.

Almost all social aspects of society and the individual ones are in the space of social sphere. Social life is characterized by integrity, appropriate level arrangement, social tension etc.

Purpose. The aim of the article is the theoretical grounding of the connection between budget and social sphere, acquisition of expenditure, disclosure of current practices of planning, and search for the solutions for improving financing in the social sphere.

Balanced and sustainable development of economy is impossible without social security of the population. Combination of the problems which have arisen in the development of market economy with the increased attention to social issues provides the compelling reasons for economic recovery, sustainable, balanced position of the man throughout the labor activity, as well as after its completion. Finally, economic growth and social welfare are the processes which are closely linked to each other.

Results. *According to the results of the research we have come to the conclusion that it is about time for such issue as the working out of a single national development strategy which must be based on a strategy of social development. The absence of such a document today leads to unsatisfactory and unexplained actions of authorities both for themselves and for the overall population. This is particularly relevant in relation to the prospect of financing social protection mechanism under decentralization process and the implementation of Ukraine with the European Union.*

Keywords: *social sphere; financing; investment; social spending; social security system; optimal development.*

JEL classification: H530

Вступ

Економіка і соціальна сфера поєднані як причина і наслідок, що у процесі розвитку постійно змінюються. На сьогодні фінансове забезпечення соціальної сфери є невід'ємною частиною соціально-економічного розвитку будь-якої країни, а тому її фінансове поповнення належить до найактуальніших питань. Звертаючи увагу на ситуацію нині, розуміємо, що існує доволі багато проблем, серед яких варто назвати: нестачу коштів бюджету для фінансового задоволення соціальної сфери, забезпечення майже всіх статей соціальних видатків у меншому обсязі, ніж це необхідно для сьогоdnішньої соціальної підтримки суспільства (зокрема недостатнє фінансове забезпечення системи освіти, охорони здоров'я), відсутність процесу задоволення якістю соціальних послуг, що надаються. Саме тому ця тема є важливою, оскільки створення в Україні ринкових принципів господарювання та потреба забезпечення громадян країни суспільними послугами відповідного рівня потребують створення дієвої системи гарантій населенню.

Мета та завдання статті

Мета та завдання статті полягають у теоретичному обґрунтуванні зв'язку між бюджетом та соціальною сферою, комплектуванням бюджетних видатків, розкриттям нинішньої практики з планування, а також пошуку рішень щодо удосконалення фінансування в галузях соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу дослідження

Варто зазначити, що для фінансового забезпечення соціальної сфери з державного бюджету витрачається від загального обсягу видатків близько 40 %.

Галузь охорони здоров'я може розвиватися і якісно надавати свої послуги лише за умови багатоканального фінансування зі створенням системи бюджетно-страхової медицини та відповідно лікарняних кас.

Напрями покращення сфери охорони здоров'я:

– Первинна лікувально-профілактична допомога (1 рівень) – сімейний лікар.

Сімейний лікар – це лікар загальної практики, якого обирає на загальних конкурсних принципах місцева влада на чітко визначений термін, а заробітна плата сплачується за рахунок жителів, які будуть обслуговуватися у нього, чи за рахунок коштів підприємств.

– Спеціалізована лікувально-профілактична допомога (2 рівень).

Для спеціалізованої лікувально-профілактичної допомоги важливо створити перехід від кошторисного фінансування лікарняних установ до фінансового забезпечення згідно з результатами надання населенню медичних послуг.

– Медична допомога в разі екстремальних та невідкладних умов.

– Медико-санітарне забезпечення санітарно-курортної діяльності.

Розв'язання проблем у сфері охорони здоров'я:

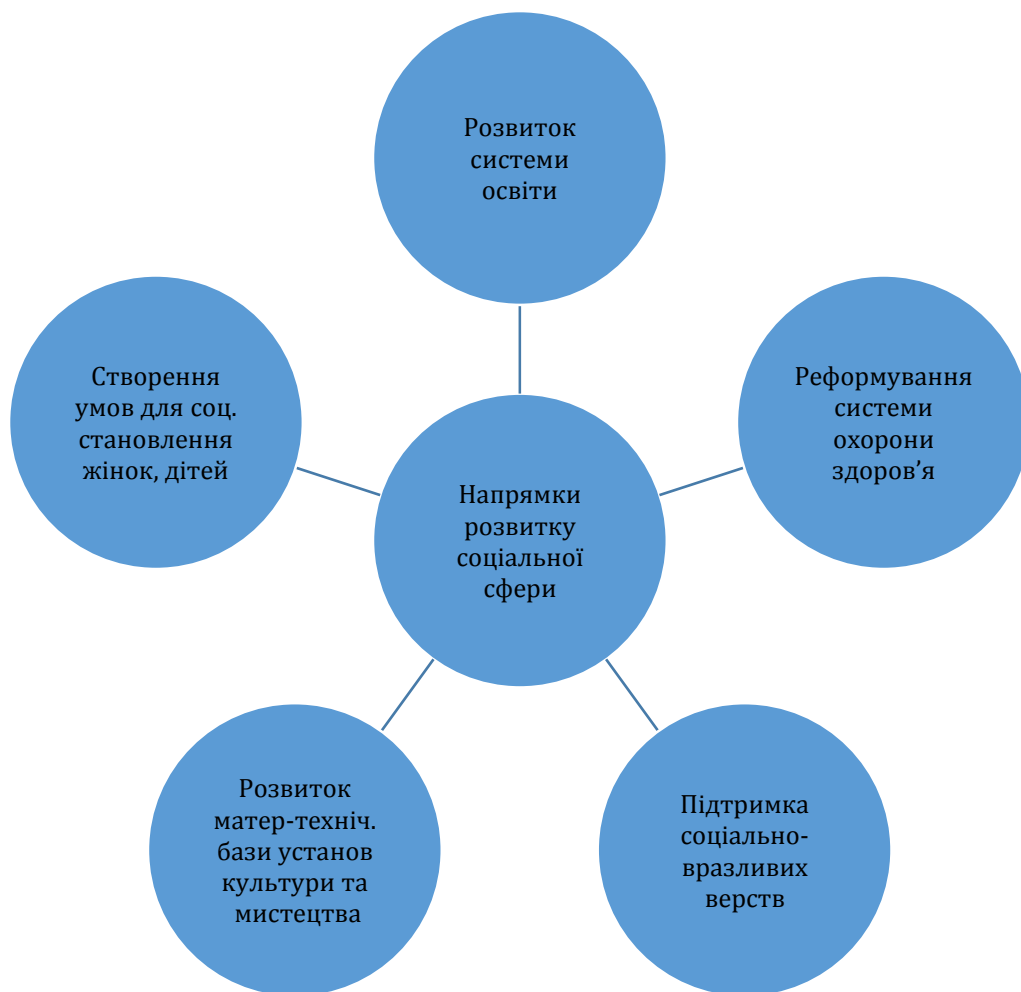
1. Зручна та вигідна організація режиму надавання медичної допомоги.

2. Економія наявних коштів та дієвий їх розподіл.

3. Пошук додаткових фінансових ресурсів.

Галузь культури і спорту повинна мати змогу залучати до свого розвитку кошти спонсорів, але в межах, що не передбачають комерційний інтерес і не стають на заваді державним ідеям виховання здорової і водночас патріотичної молоді.

У галузі освіти можна змінити статус деяких окремих вищих навчальних закладів з бюджетних установ на отримувачів державних коштів, у зв'язку з тим, що вже сьогодні більше ніж половина видатків на

Рис. 1. Шляхи оптимального розвитку соціальної сфери

Напрямки фінансування освіти:

1. Зміна структури послуг і витрат у сфері освіти.
2. Уведення ознак чи показників для унормування коштів бюджету.
3. Заміна методів формування бюджету освіти.
4. Створення та впровадження стандартів інфраструктурного забезпечення освітніх закладів.
5. Запровадження громадського і державного контролю за формуванням та використанням коштів освітніх закладів.
6. Встановлення диференційованих нормативів витрат на діяльність освітніх закладів.

Поліпшення системи фінансування освіти:

1. Загальна середня освіта: 1) розробити стандарти вартості навчання на одного учня; 2) у спеціалізованих школах частину видатків здійснити з позабюджетних коштів; 3) здавати в оренду вільні шкільні будівлі.
2. Дошкільна освіта: збільшити фінансування за рахунок збільшення дохідної частини бюджету.
3. Професійно-технічна освіта: фінансове професійне, методичне забезпечення шляхом подвійного підпорядкування МОН та МПСП.
4. Вища освіта: 1) раціонально, обґрунтовано створити нормативи та стандарти; 2) державне замовлення здійснювати на контрактній основі залежно від обсягу послуг; 3) змінити статус окремих вищих навчальних закладів з бюджетних установ на отримувачів бюджетних коштів.

Соціальний захист і соціальне забезпечення: деякі верстви населення не мають можливостей для альтернативних джерел фінансування, тому їх має забезпечувати держава на достатньому життєвому та соціальному рівнях.

Для України доволі цікавою є практика, набута іншими країнами, які проходять чи уже пройшли стадію

розвитку, що подібна нашій (Словаччина, Польща, Угорщина, Чехія та інші). Він вказує на те, що держава, яка не в змозі на потрібному рівні фінансово забезпечити соціальну сферу населення, мусить без вагань перебудувати соціальну політику за трьома основними напрямками: по-перше, це роздержавлення соціальної сфери і максимальне звільнення держави від функцій прямого надання соціальних послуг громадянам з перекладенням цих обов'язків на некомерційні організації; по-друге, створення ринку соціальних послуг з реальною конкуренцією для тих, хто безпосередньо надає ці послуги і, як наслідок, зменшення витрат на виробництво і підвищення якості цих послуг; по-третє, створення комплексної системи соціального замовлення. Така форма спільної дії держави з некомерційними організаціями широко розповсюджена в усіх розвинених країнах. Базою механізму соціального замовлення є принцип переважного використання позабюджетного та бюджетного фінансування, яке призначене для соціальних потреб, не на забезпечення відомств і бюджетних організацій, а для створення цільових соціальних проектів і програм, більш переконливих, але їх не вистачає для задоволення потреб населення в повному обсязі.

Зокрема, на сьогодні в найбільш переломному становищі опинилися такі області соціальної сфери, як охорона здоров'я та освіта. Нагальна проблема, що постала перед урядом, науковими діячами та економістами, – пошук дієвих методів фінансового забезпечення охорони здоров'я та освіти, які б надалі змогли забезпечити доступність цих послуг, але й одночасно поліпшувати загальний стан їх діяльності.

Сьогодні фінансове забезпечення соціальної сфери є важливою складовою соціально-економічного розвитку будь-якої країни, а тому проблеми її фінансового наповнення є важливим питанням. Дивлячись на ситуацію, що склалась, розуміємо, що існує доволі багато таких проблем, до яких належать: брак бюджетних коштів для достатнього забезпечення соціальної сфери населення, фінансування фактично всіх статей соціальних витрат у меншому обсязі, ніж це потрібно для дієвої соціальної підтримки населення (зокрема недостатнє фінансування системи освіти, охорони здоров'я), відсутність системи забезпечення якості соціальних послуг, що надаються населенню.

За кілька останніх років бюджетне фінансування соціальної сфери, зокрема галузі охорони здоров'я та освітньої галузі, зросло приблизно у 6 разів. Але цього й до тепер не вистачає для повного і якісного забезпечення соціального населення.

На сьогодні постала нагальна необхідність цілковито змінювати ситуацію, яка склалася в країні, підіймати соціальну сферу на новий, якісно досконаліший рівень функціонування, а саме:

1. Необхідно створити систему контролю, яка б могла забезпечити цільове надходження коштів, що спрямовані на охорону здоров'я чи на забезпечення у сфері освіти.
2. Крок за кроком забезпечувати зростання заробітної плати працівникам соціальної сфери, цим самим стимулюючи їх до вдосконалення та результативності надання ними певних послуг.
3. Узаконення соціальних стандартів, які здійснюватимуться на території всієї країни.
4. Побудувати міжбюджетні відносини, відповідно до реальної вартості виконання соціальних функцій, що обчислюються на основі соціальних стандартів.
5. Запозичити позитивний досвід зарубіжних західноєвропейських країн щодо фінансового забезпечення та підтримки соціальної сфери.

Соціальні проблеми населення, з якими зустрічаються жителі України, вимагають системних вагомих змін не тільки у сфері економіки чи сфері боротьби з корупцією, а змін потребує вся повністю система соціального захисту.

Беручи до уваги, що забезпечення соціальних гарантій неможливо без податків, які стягуються з бізнесу та населення, вагомим аспектом реформи соціальної сфери стає забезпечення дієвого соціального діалогу між профспілками, роботодавцями та організаціями громадянського суспільства. Лише об'єднання соціального діалогу та питань реформи системи соціального захисту дасть потрібний результат і сприяє збереженню людського капіталу.

Наприкінці серпня 2015 року експерти Науково-дослідного інституту праці та зайнятості населення МСП та НАНУ, Секретаріату уповноваженого ВРУ з прав людини, Федерації профспілок України, Національної тристоронньої соціально-економічної ради (НТЄР), ГО «Бюро соціальних та політичних розробок», Міжнародного благодійного фонду «Карітас України», ЮНІСЕФ та інших організацій на засіданні Координаційно-експертної ради з питань соціальної політики НДІ праці та зайнятості населення розглянули важливі проблеми, що стосуються змін у системі соціального захисту населення.

Насамперед фахівці обговорювали хід виконання плану робіт Координаційно-експертної ради за 2015 рік та актуальні питання щодо змін у соціальній сфері держави. Головним мотивом засідання була дискусія, що стосувалася проекту Звіту 13-ї групи про впровадження Угоди про асоціацію з ЄС у сфері соціальної політики і соціального діалогу, який підготували спільними зусиллями експерти групи та Бюро соціальних та політичних розробок. Члени зібрання зосередились на деяких головних проблемах упровадження Угоди про асоціацію з ЄС, серед яких: відсутність стратегічного погляду на державні органи різних рівнів, що стосуються реформи механізму соціального діалогу та соціального захисту, недієвий

механізм фінансового забезпечення системи соціального захисту (забезпечення установ) в умовах децентралізації та відсутності доступу громадських організацій до ходу прийняття рішень у системі соціального партнерства, брак координації між різними органами виконавчої влади під час проведення реформ.

Члени засідання наголосили на необхідності розробки стратегії зміни системи соціального діалогу із запрошенням представників сторін соціального діалогу та експертів товариств громадянського суспільства. Підтримано ідею, що стосується проведення різного роду заходів (круглих столів, семінарів), стосовно розробки стратегії для покращення механізму соціального діалогу як політичного документу та подальшого його адвокатування. Схвально поставилися до ідеї приваблення представників від громадських організацій як четвертої сторони до Національної тристоронньої соціально-економічної ради.

Члени зборів продискутували стосовно перспективи забезпеченого фінансування механізму соціального захисту в умовах децентралізації, а також за умов, коли захист трудових та соціальних прав (відповідно до Указу Президента України від 25 серпня 2015 року, яким затверджено «Національну стратегію у сфері прав людини») передбачає такі результати:

- формування дієвої системи соціального захисту, яка відповідатиме можливостям країни;
- запровадження об'єктивного джерела фінансування системи соціального захисту.

Зароджується вагома потреба в розвитку системи соціальних внесків на місцевому рівні, залучення ресурсів з різних джерел та забезпечення результативності використання бюджетних коштів.

Учасники засідання демонстрували також презентацію «Соціальні інвестиції: нові технології вирішення соціальних проблем територіальної громади», на якій було зроблено пропозицію щодо механізму Рад з питань соціального внеску, а також розглянуто питання щодо механізмів соціального інвестування та завдання діяльності Рад з питань соціального інвестування, які плануються створити як консультативно-дорадчі органи при органах місцевого самоврядування. Також на розгляд поставлено проект змін до ЗУ «Про державно-приватне партнерство». Як зазначали учасники обговорення, останнє у сфері соціального захисту та розвитку соціальної інфраструктури потребує законодавчого забезпечення як один з механізмів соціального інвестування. Тому зміни до чинного ЗУ «Про державно-приватне партнерство» (ДПП) надзвичайно необхідні, але внесені пропозиції щодо змін викликали активну дискусію, особливо залучення поняття «соціальні показники» до переліку ознак ДПП, а також можливість приватизувати об'єкти загального використання під час ДПП. Були навіть фахівці, що висловили побоювання щодо пропонованих змін, тобто, що ці зміни дають можливості до незаконного привласнення об'єктів, які створюються в межах державно-приватного партнерства приватною стороною. Фахівці зауважили необхідність детально виписувати механізм переходу права власності на об'єкти ДПП.

Згідно з результатами обговорення, ухвалено рішення про необхідність проведення моніторингу стану соціального діалогу, а також розробки пропозицій стосовно змін у межах імплементації глибокої та всеохопної зони вільної торгівлі з ЄС. Експерти наголосили на важливості системного підходу до законодавчого забезпечення механізмів соціального інвестування, у тому числі і до покращення ЗУ «Про державно-приватне партнерство». Фахівцями в цій сфері було підтримано ініціативу експертів Бюро соціальних та політичних розробок щодо проведення всеукраїнського круглого столу стосовно питань збереження людського капіталу в умовах економічної кризи та різного роду реформ, на якому також обговорювати різні методики уникнення бідності населення та питання залучення соціальних інвестицій.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Таким чином, на сьогодні бюджетне фінансування посідає ключове місце у фінансовому забезпеченні соціальної сфери. Водночас система бюджетного забезпечення не є досконалою та потребує змін. Необхідні зміни і порядку фінансування соціальних видатків, системи їх планування та прогнозування. Варто переглянути відносини держави і підприємницького сектору, громадських організацій та міжбюджетні відносини. Не менш вагомою повинна стати і розробка методичних підходів стосовно оцінки бюджетної політики в соціальній сфері населення держави.

Список літератури

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Меленюк, В. О. Теоретичні основи державної соціальної політики в Україні [Текст] / В. О. Меленюк // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2009. – № 1. – С. 126-132.
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>.
4. Овчарова, Н. В. Проблеми та перспективи бюджетного забезпечення соціальної сфери в Україні / Н. В. Овчарова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/342/1/ovcharova2.pdf>.

-
5. Мартинова, Т. О. Удосконалення діючих механізмів фінансового забезпечення соціально-культурної сфери [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Npkntu_e/2010_17/stat_17/37.pdf.
  6. Проблематика фінансового забезпечення соціальної сфери України та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukr.vipreshebnik.ru/finans/4494-problematika-finansovogo-zabezpechennya-sotsialnoi-sferi-ukrajini-ta-shlyakhi-jikh-virishennya.html>.
  7. Соціальний діалог та соціальні інвестиції – основа реформування соціальної сфери України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eu.prostir.ua/news/269828.html>.

References

1. (2015). Retrieved from: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Meleniuk, V. O. (2009). *Teoretychni osnovy derzhavnoi sotsialnoi polityky v Ukraini. Derzhava ta rehiony. Seriya: Derzhavne upravlinnia*, 1, 126-132.
3. (2015). Retrieved from: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>.
4. Ovcharova, N. V. (2015). *Problemy ta perspektyvy biudzhethnoho zabezpechennia sotsialnoi sfery v Ukraini*. Retrieved from: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/342/1/ovcharova2.pdf>.
5. Martynova, T. O. (2010). *Udoskonalennia diiuchykh mekhanizmiv finansovoho zabezpechennia sotsialno-kulturnoi sfery*. Retrieved from: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Npkntu_e/2010_17/stat_17/37.pdf.
6. *Problematyka finansovoho zabezpechennia sotsialnoi sfery Ukrainy ta shliakhy yikh vyrishennia*. (2015). Retrieved from: <http://ukr.vipreshebnik.ru/finans/4494-problematika-finansovogo-zabezpechennya-sotsialnoi-sferi-ukrajini-ta-shlyakhi-jikh-virishennya.html>.
7. *Sotsialnyi dialoh ta sotsialni investytsii – osnova reformuvannia sotsialnoi sfery Ukrainy*. (n.d.). Retrieved from: <http://eu.prostir.ua/news/269828.html>.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2015 р.